

Seese-Seese

POLAAR

CE1

Tolno

6

Deftere

3

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Pulaar

Seese-seese

Tolno ⑥ Deftere ③

Édition 2019
Réimpression 2020

Avis de droit d'auteur : ©2016–2021 projet Sénégal Lecture Pour Tous pour l'Agence des États-Unis pour le développement international (USAID), contrat USAID n° AID-OAA-I-14-00055/AID-685-TO-16-00003, géré par Chemonics International. Tous droits réservés. Cette aide provient du peuple américain et est financée conjointement par l'USAID et le gouvernement du Sénégal.

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO licence (CC BY 4.0 IGO) <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/igo>. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce travail y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées de la licence CC BY.

Loowdi deftere ndee

Demmba e Bojel..... 4

Daddo, Wojere e Nooroo 15

Gure punondiraade 27

Nehdi taaniraado 39

Demmba e Bojel

Bojel ko kullel **yoyngel** keewngel peeje. Kono heen sahaaji hakkille maggel ina fuunta ngel.

Wadiino ñalawma gooto Bojel yahi ngesa baaba Jeeri ina wujja. Nde ɓe nanngi mo, ɓe kumi mo e koyngal, ɓe kabbi e lekki, hoore ndee ina **weelta**. O naati ko e wilde nde o anndaa fof no o yaltirta. O woniri noon haa fowru tawi mo doon e kaan ngonka.

- Ah ! **musidɗo** am, **yoyre** maa majjirii ma hannde. Hannde kala ko meedno-ɗaa waɗde mi, maa mi yofto.

Bojel huli no feewi woni e **dadɗude** peeje.

Ko nii o tawiri mo : omo hofii no **sammunde**, o leltini noppi d̄ii e ɓanndu, omo siñña.

Haa goree, ellee wonaa bojel ganndiranoodo yoye e tidde mum hoore. Edum yurmininoo no feewi. E oon tuma o ñaagii fowru, e konngudi **jurminiidi**, yo wallu mo.

- Ah ! kaaw Dembayal, musid̄do am moyyo oo, njurumdeero oo, mbido anndi a **teftotaako** mi tooñanngeeji am.
- Ellee nan-mi ko yaafu, par! Ko laakara mbaaltooytaa hannde.
- Musid̄do am yurmo mi hoto faw am ko ɓur-mi hulde koo dey.
- Hol ko ɓur-daa hulde ? Posone, walla jeynge, walla labi.
- Tiidno hoto weddo mi e huɗo **sukkuko**, ko d̄uum warnoo taani am.

- Aah ! Ko duum woni ko bur-don hulde ? A jaaraama nde nganndin-daa mi dum.

- Musidɗo am, dadɗu am e deen leeɓte, mbido anndi ko a moyɗo.

- Faam noon duum ko kul-daa, ko heen mberloto-maa-mi.

Bojel hiiwtii woni e woyde, kono hadaani Dembayal **wammbi** mo nawi mo to huɗo koo buri sukkude too.

Fowru yetti tan wi'i :

- Oo ɗoo nokku cukkuɗo maa moyɗu e maa no feewi.

- Oo nokku ina **hulbinii** no feewi, to **yurmeende** maa ndee heedi ?

Hoto ɗal am e ndee niɓɓere, yiide nde tan addanii kam banndu muusooru.

Fowru wi'i mo, alaa e **sago**, to a yidaa too ko toon njahataa.

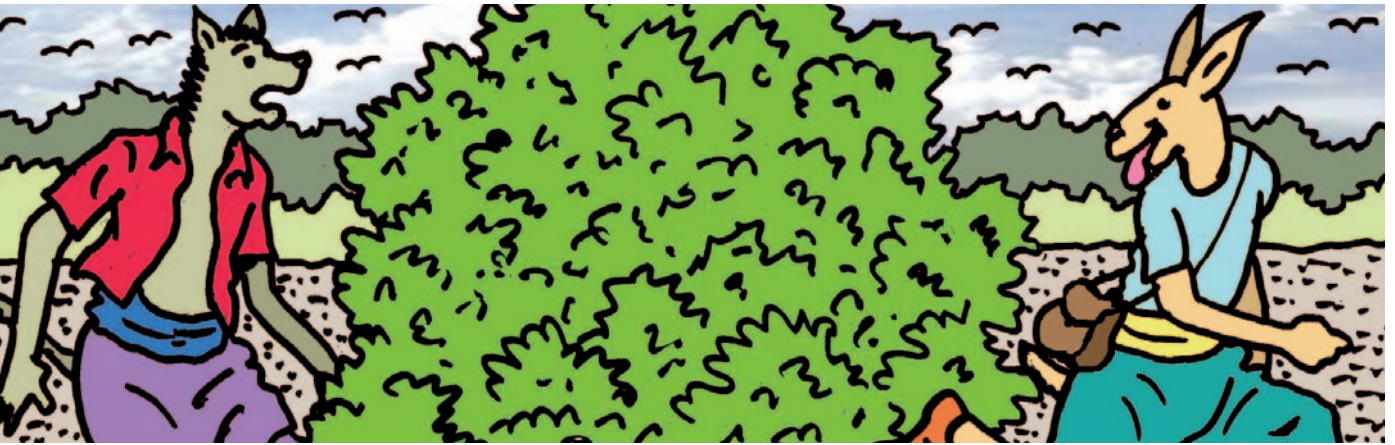

Ko doon tan Fowru **ballii** noppi bojel juutdi dñi, o weddii dum to huɗo koo ɓuri sukkude too. Ngam hollirde **weltaare** mum, Fowru yahdini heen jaleede.

Nde Bojel memi leydi tan anndi **dadñi**, doon o wi'i Fowru “a jaaraama”, o majji e ladde.

Bojel darni noppi, willi laaci, fudñii ina majja ina feeña e nder huɗo. Fowru anndi Bojel **fuuntii** dum kadi. O ηati fedeendu o ficci, o fudñii miijaade hol no o waɗata haa o jagga Bojel kadi. O ruttii to joom ngesa baa ngam anndinde dum wonde saaysaay oo bocciima.

- Jooni hol feere ɓamete ?
- So wonaa yiilaade mo tan.

Baaba Jeeri naji e golle Bojel :

- Hol no o wadi haa o **boccitii** ?

- Ko yoyre makko mawnde ndee o **huutorii** haa o fuunti mi.

- Hol ko njid-ɗaa haalde ɗoon? hol no ɗum yahri ?

- Kanko dey o **yurmikini** tan haa kabbit-mi mo. O fuuntiri mi ko omo huli ladde sukkunde, **nibbidnde** heewnde huɗo. Miin ne, ngam yidde yoftaade, mberlii-mi mo ɗo o buri hulde ɗoo. Ndeke ko fuunti bolo wonnoo, ko nii o boccitorii, o waddi heen omo ɗaayna mi.

- Aan kam Demmba hol no ɗum waawi hebirde ma ? Aan haa jooni a finaani e peeje oo saaysaay. Ko o yidi koo, ko ɗuum o wi'i omo huli.

- Jooni kay haala gasii, yeewen dadɗude peeje no njaggir-ɗen mo kadi. Ko goonga nii weebataa, kono so en denndinii peeje men, mbido sikki ma en **paw e makko junngo**.

Ko ɗoon baaba Jeeri noddi besngu mum, debbo heen e gorko, ngam yiiloyaade Bojel. Ko Demmba ardii ngam hollude ɓe to weddinoo mo too. Nde ɓe njottii e nokku hee, ɓe **cooynaaki** ko nanndi e Bojel. Hadaani ɓe carondiri e ladde ndee, gooto kala **ɓami** laawol mum. ʼBe ñalli yiilaade haa hiiri hay **huunde** ɓe nji'aani. Janngo mum, Neene Aysata, joom suudu baaba Jeeri, fotti e waandu naamnii ɗum. Ndu anndini mo wonde Bojel fotaani wodɗude ɗoo sabu ɓe **calmondirii** ko ɓooyaani.

Ko doon neene Aysata noddii heddiibe bee ngam be tiindoo to waandu **joofii** be too. Nde be njahi seeda, be nani woodi ko dilli, be cikki ko Bojel kono be tawi ko **jihre**. Nde yahi haa booyi, Fowru woni e wullude ina noddii Bojel : « Ooy Bojel ! Ooy Bojel !, to ngon-ɗaa ? »

‘Biy joom ngesa baa yeey’ii Fowru wi’i dum :

- Hol no njiilorto-ɗaa saaysaay baado no Bojel nii aɗa **eeroo** dum ?
Ko dum wadi o seerataa e funtude ma.

- Wollaay wonaa dum nii, ko anniya mo njogino-mi fawde mo junngo oo tan mawni. ‘Do be kaalata doo, Bojel wodɗaani doon, kono omo **nuddinii** tan. ‘Be njirlii e ladde haa be tampi, be nji’aani hay dara. ‘Be ndenndini tampere, heege, domka e mette. Hol ko buri dum mettude ?

Baaba Jeeri sekani Dembayal haa woni e **reentinde** mo sabu **welsindaare** makko. O wi'i mo : « Mi rokkiima balde d'idi, ngaddaa mo walla mi faw maa ko o jogornoo faweede koo. »

Fowru jaaki no feewi sabu siftorde no tawrunoo Bojel ina weeli e lekki nii. Ko doon o dogi o fa'i weendu, o anniyii fadde toon Bojel haa ara. E miijo makko, kala do bojel woni, maa ar yarde hade **naange mutde**. Ko toon o ñalli, omo wondi e jaakre, tampere e gacce. Ko nde o yidi hootde ndee, o sooyinii Bojel ina tellorii oya bannge. O diiri, o raanani mo, Bojel wi'i pureet, majji e nder dunndu. Demmba fawi juude o hoore sabu **ngaanuma**.

Demmba hiiwtii woyi, hakkille oo yahi e ko fadi mo koo, tawi saabii duum ko **juuta noppi**. Nde **lajal** ngal yonti, Dembal ruttii to baaba Jeeri ngam nawde hoore mum. Nde o yottii ko dum o wi'i :

- Tawde mi ronkii addude Bojel, jooni ko mbele-daa kala pawaa kam. Baaba Jeeri **teeldi** e besngu mum naamnii gooto kala miijo mum heen. Bee mbi'i yoo yaltine wuro ngoo, beya mbi'i yo o fawe alamaan. Gooto e maɓɓe wi'i yo o yaafe sabu o **dalaani** Bojel e sago makko etee o ñaamaani ñebbe dee. Tawde ko buri heewde jaggi ko yo o yaltine wuro, Baaba Jeeri wi'i yo o yaltu wuro ngoo. Do o wi'ata yoo Dembayal nodde tan, ɓe cooyinii dum ina yahra bannge ina ara.

Nde Fowru yottii, **yurmikinii**. Jidnoodo yo o **yaafe** oo, woyi seeda. Hade Baaba Jeeri haalde fawre ndee, Bojel yottii. Hay gooto addaani mo, ko kanko addi hoore makko caggal nde o miijtii no feewi. Ko dum o wi'i Baaba Jeeri : « Demmba wadaani hay huunde, fof ko miin. Alla wadii hakkillaaji ko **burondirdi**. Ko duum saabii kala do min kawri, mi wadnat mo ko feewaani. »

Tuugnaade e haalde be goonga, Baaba Jeeri yaafii be kambe dido kala. Dembayal e Bojel ngonti do ngonnoo, be mbeldataa kono be ceertataa.

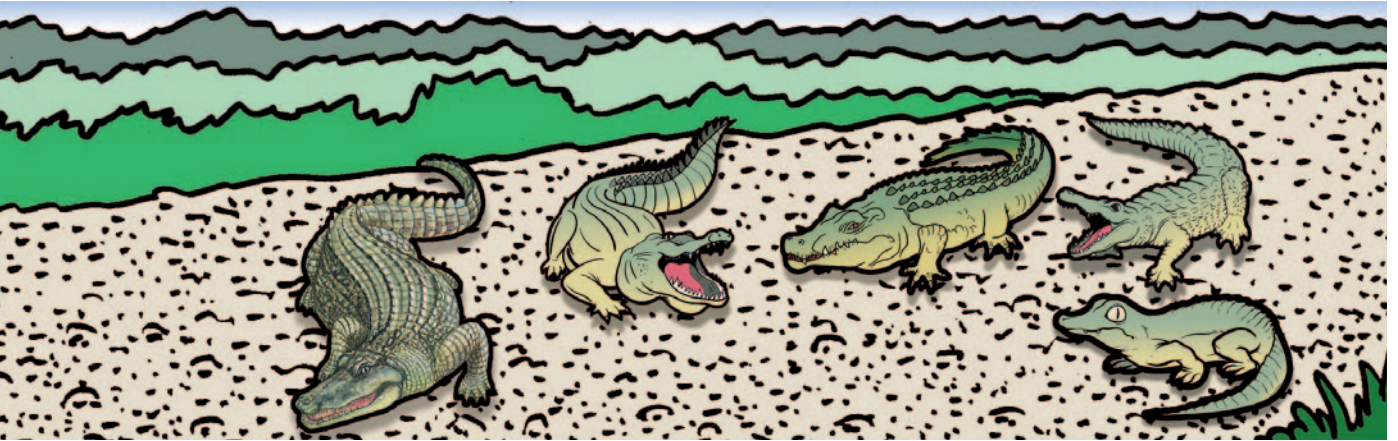
Naamne

- 1 Hol jidnoodo yoo Demmba yaafe ?
- 2 Mbele Demmba nanngiino Bojel addani Baaba Jeeri ?
- 3 Mbele ko Baaba Jeeri subii kuule de Bojel foti faweede dee ?
- 4 Hol no paamir-daa gondigal hakkunde Demmba e Bojel ?

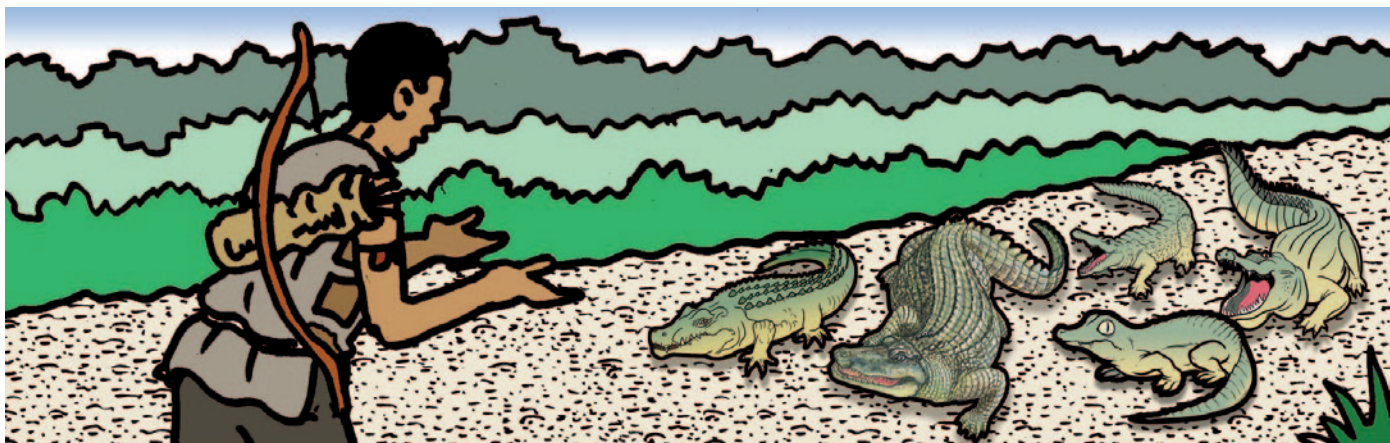
Daddo, Wojere e Nooroo

Daddo, Wojere e Nooroo

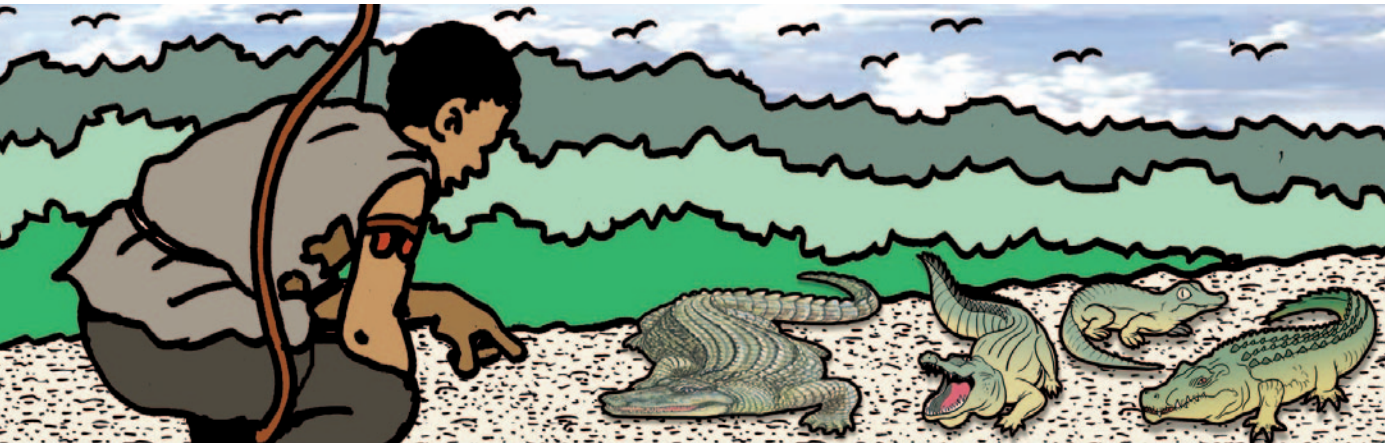

Meediino wadde ñalawma gooto e nder ñalni e ñalaade, **Nooroo** e biɓbe mum keydi **kaadtudi**. Ɓe njoodii ko ina wona yontere ɓe ñaamaani. O felliti yaltude weendu nduu ngam yiiloayaade ko o ñaami. Oon sahaa hawri ko e **ceedu**, **diyfe** dee njippiima, puɗɗii wodɗude. Heddi noodi ɗii na ɗaaba kunude tan ina leha sabu heege muusnge. Heege ngee ina haalee joofaani, ɗomka ari fawtii heen haa keeceeje majji njoori kos. Goranam, jeeɓe majji kolliri muusalla kiisɗo e jaakre. Ɓesngu nooroo wuuri bojji, etee o alanaa ɗum feere. Ko ɗuum wadi o yejjiti hoore makko. Woyi mo tan ko ɗaɗe feere no o hehiri nguura.

Ko oon sahaa **daddo** gooto yottii wi'i : « Aan nooroo hol no mbaɗ-ɗaa haa ndiyam ɗam wodɗiri maa nii ? »

O jaabii mo : « Ko mi jahndotonoodo miin e besngu am. Ceedu naati, ndiyam maayo ɗam **bippiti**, mi tinaani. Jooni noon mbido wondi e heege muusnge miin e besngu am. Min tampii, min lorlii e njiilawu peeje. So tawii ko goonga tan haalettee, so a wallii min e peeje mi **ɓamat**. Ko enen ndenndi ladde ndee etee mbido anndi **laaɓ-ndeeraagu maa**. Gila dawaa-dawi, a meedaa fewjude ko feewaani. Yanti heen kadi, ko e leñol mawngol njeje-ɗaa. Waɗde waɗ mbaawka maa, sabu yontii. »

Ko doon daddo fawi kabirde mum. Ko goonga nii o majjaani wonde nooroo ko **jamfante**, kono o darii e wallude dum. Nooroo kam nana jokki e ñaagaade e yelaade ballal daddo oo. Daddo oo jabii wallude mo so tawii omo rokka sukaaɓe e jawdi mum jam so ngarii yarde walla lootaade.

Nooroo woondi e **pittaali** besngu mum wonde wontaa tampinde jawdi makko e mesngu makko. O fawi heen «Hoto sikkitaare wonane heen. » Daddo jaabii : « Nooroo, jaasre maa ndee hay gooto humpaaka dum, kono wad feere tan haa ndeenaa konngol maa. Tabitin ko kaal-daa koo, mbele mbaasaa hersude so en pottii janngo. » Nooroo hesditini **woondoore** mum. O woondi e yenaande makko, maa o wad ko o hunii koo. Daddo oo jabi ko o wi'i koo.

Caggal duum, daddo oo dabbi kabirde. O **boli** baaji **nammaadi**, o **sañi** heen boggol, o anniyii nawtude nooroo e besngu mum to maayo. Nde o joofni, o fawondiri bikkon nooroo kon e dow makko, o habbi kon haa woni waare. O roondii kon omo yaabani maayo. Ndaw donngal teddungal, besngu **kuubngu** e dow hoore neddo gooto. E laawol ngol, daddo oo na yima ina wi'a : « *Mbele Alla besngu am dada e bone nooroo. Be ngontaa hulde hay huunde so ebe njara walla ebe lootoo e maayo ngoo.* » Ko doon o yabbiti kimmirde, o tiindii maayo. Nooroo nana miijoo wonde heege e ngaanuma mum ngasii, ko hannde fof laabata. Ko daddo oo yahata koo fof, nooroo na memmboo na yeewa so tawii alaa e bibbe hee tebbitiido.

Nde daddo yettii maayo, juuwi haa hebi **wuddu**. Kono nooroo oo wi'i yo o beydo yahde nder seeda. Nde ndiyamɗam hebi mo e **balabe**, o wi'i doo moyyi. Ko doon daddowo oo jippini nooroo e besngu mum. O habbiti be tan, be taari mo, be ngoni e fiyde mo **dorli**. Jamfa nana yida naatde, nooroo nana fuddoo wultaade. Ko doon daddo naamnii mo ko joli e hol ko woni anniya makko.

Nooroo ballii daddo oo, **ñuumbanii** dum : « Hedto mi no moyyi musidɗo am, aɗa mawni, aɗa fayi. Aɗa anndi ko jid-mi haalde. Heege amen muusnge ngee, min mbaawaa ɗaldude ma nii tan aɗa yahra noon. »

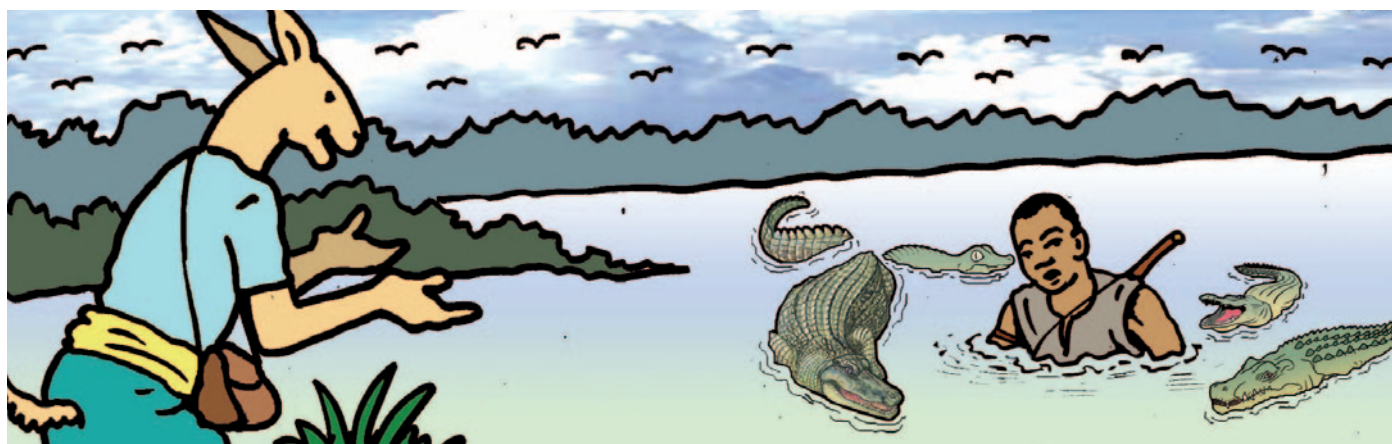
Nooroo fuddii **woogde gable** mum, ene siiña niije mum **ceebde**. O anniyii ko ñaamde daddo oo, kam e besngu mum, caggal nde oon yaltini be e cadeele. Ko doon daddowo anndi nooroo darii ko darnde jamfaade mo.

- Miin e mon gila subaka haa jooni, woni miijo mon tan ko safrirde mi heege mon, ko on jamfanteebe. Mi faamii huunde kam, kala jiilotoodo diimaajo haa yotti nooroo yoo nanngu tiida. Kono noon, **janngo wonaa hiraande walla bottari, kono ina jari betorde**. Doon tan gacce nanngi nooroo. O anndini mo jooni o ñaamataa mo so wonaa be ñaawee. Mbele ñaawde bee ina jogori weebde ? So wonaa paden haa ngannden to dum wattinta.

Nde ɓe ngasnata haalde tan puccu tellii kam e pooyɗam mum sabu heege. Wadde ko kanko woni ñaawoowo gadano oo. Nooroo wi'i mo hade makko yarde yoo ñaaw ko o tawi ɗoo koo. Caggal nde o haaltani ngu no yahri, puccu wi'i ina yahdi e miijo nooroo ngoo. O wi'i :

« Oo ɗoo alaa yurmeende feewde e jawdi ndii, haa teenɗi noon e minen, y'eew pooyɗam am ɗam. » Ngam tiidinde ɗo o jaggi ɗoo, nooroo wi'i yoo ɓe cabbo ñaawoowo godɗo. Hakkille daddo fudɗii artude. Booytaani mbabba yettii ina fooyi, banndu mum ina wadi tayande. Be kabri ba ko joli, o wi'i : « Hol ko pad-ɗon e ñaamde oo ? Oo ko bonɗo mo toppittaako jawdi, anndaa so wonaa rimdude haa tedda ina fiya. »

Hade mbabba joofnude, wojere juuta-noppi yortii ina rabbini laacel. Ko doon tan nooroo yettini mo haala kaa ngam o rokka ñaawoore makko. Wojere naamnii hol no daddo oo wadi haa addi doo nooroo e besngu mum e ndii teddeendi.

Nooroo wi'i : « Ko daddo **wammbi** biɓɓe am, habbi min haa tiidi roondii min. So haalde goonga, ko noon o **juuwiri** haa doo. Wojere wi'ii : « Aan e besngu maa kala o **moɓondiri** on, hol no duum waawi wonirde ? »

- Alla ina seedii o **yi'ii koode ñalawma** hade makko yettinde min doo.

Wojere wi'i : « Hade am waawde ñaawde on, alaa e sago ndewton do ndewno-don. »

Doon taan daddo oo, habbi nooroo e besngu mum haa tiidi nawti be to ittunoo be.

Ellee daddowo oo woni ko e dadde e peeje nooroo.

Ndewen tan haa nganden to dum jogori yuumtude.

Nde o yettini be toon tan, wojere wi'i daddo oo : « Gorko moyfo, ko kaal-daa e oo teewu keewdo ? »

Daddo o jabii wojere : « Haala maa kaa dey firti ko kodde am ndufii e kosam am. »

Ko mbaɗan-moo-mi koo fof, anniya makko wonnoo ko ñaamde mi, kono anniya jogori ko hootde e joom mum. Ko noon daddo roondorii nooroo e biɓɓe mum yaabani wuro ina wondi e wojere. Be njotti wuro tan, woodi kabruɗo mo wonde musiiba ina joli e besngu makko. Daddo oo heɓɓittii wi'i yaaw e am, hol ko kewi galle am.

O wi'i mo : « Ko biye debbo ñawu bonngu hodii. Ko ñawu kaawniignu sabu be mbi'i ko leebi wojere tan safrata ngu. » Daddo oo wi'i : « Waɗde njetten Alla baɗɗuɗo en e wojere. Daddo oo yamiri yoo dawaadi dii kumte, ndidda Wojere. »

Nde wojere faami wonde daddo woni ko e fewjande dum tan **feewnitii**. O wi'i musidfo makko oo : « Ko nii nduttirtaa mi **teddungal** ? Nganndu-mi, so wonaano miin, nooro hirto maa. » E oon sahaa dawaafi dii njottii, wojere furtii dogi majji e **ladde Alla e jeereende**. Ko toon o anndinoyi koreeji makkon kullon ladde wonde, ko nooro boni koo fof, ko daddo buri jaasde.

Daddo oo yobaani **moyfere** nde ñamlanoo ndee. Ko gila ndeen wojere harmini wallude nedfo. Dum wadi mo kaawis kono o wasiyii koreeji makko kala, yoo corto haa laaba e gede nedfo. Ko doon binggel daddo oo rewi, waasi fittaandu mum sabu waasde safaara.

Naamne

- 1 Hol gadiido ñaawde hakkunde daddo e nooroo ?
- 2 Hol feere wojere bami haa dadndi daddo oo e peeje nooroo ?
- 3 Hol no foti ñaawoobe nooroo hedii ?
- 4 Hol no paamir-daa ngol daarol ?

Gure punondiraade

Gure punondiraade

Gorkaajo Bahbaho gooto ko kiliifa mawɗo, ina hodnoo e wuro ganni **dowlungo** wi'eteengo Lummbol e nder Fuuta. Alla ina rokkunoo mo innde e leydi njaajndi. Alla rokki mo kadi besngu keewngu timmungu. Joom suudu makko bi'eteedo Kummba oo ko debbo peewɗo, kimmirdo. Omo heewi teddungal kadi ko o dariidoo. Nde ɓe ndesondiri, ɓoyaani tan ɓe njibidini funeeɓe : Aadama e Hawwaa, gorko e debbo. Jinnaabe maɓɓe nehi ɓe e goonga e **ndimaagu**. ɓe meeda **luurondirde**, yimɓe fof nganndiri ɓe dooftaade kiliifa haa no Aadama woniri sagata, Hawwaa woni mboomri. Ñalawma gooto, jinnaabe maɓɓe mbi'i yo ɓe kaaldu, ɓe ngona gootum, etee hoto ɓe **kumpondir** hay sahaa gooto. ɓoytaani, Hawwaa woni e heblanaade dewgal mum. O yahi to wuro wooto wonngo sara hirnaange Lummbol.

Nde duubi keewdi **ɓenni**, Aadama ɓesni no feewi, funeere makko Hawwaa ne ɓesngu mum mawni. ɓesnguuji maɓɓe ina njahondira, ina mballondira. Gure maɓɓe diidi dee kala ina nganndi kakkunde maɓɓe haa ko gooto fof ina yidi ñemmbude ɓe. Hade jinnaabe maɓɓe **wirnaade**, ɓe ndenndini ɓesnguuji diidi dii kala, debbo e gorgo, suka e mawɗo. Gorkaajo oo yetti konngol wi'i : « **Ñiiɓee** e kawral, tawa sahaa kala oɗon kawra kaaldon. » Maama maɓɓe Kummba siftinori ɓe nafoore kawral, gasni, fawi heen : « Hoto mbonnee ngalu mon, hoto **njawondire**. » Lewru tan fawii heen maamiraawo oo sankii. ɓe ngonndi e sunaare mawnde. Wuro ngoo heewi tep hobɓe e banndiraabe.

Halifaabe tawtoranoobe jonnde ndee njamiri yo wuro heen kala wad batu. Nde weeti, joom wuro noddi batu denndindo **goomuuji** sukaabe rewbe e worbe kamen e pelle kewde to dingiral. Yimbe kala kawri toon, ina famdi luutaado. Nde o yetti konngol, o labbini punondiral gonngal hakkunde wuro ngoo e Lummbol. Sukaabe bee kolliri darnde mumen e duum. Kono, Mayram e Jibel mberlii naamne jowitiide e nafaore **punondiral** ngal. Ceerno, almaami oo wi'i be punondiral woni nanngondiral kakkunde gure ngam gollodaade e nafondirde. Nennee, hooreejo rewbe bee, beydi heen wonde ngaal punondiral ina beyda semmbe rewbe bee. Aali gumdo oo e Jeynaba layoowo oo mbi'i punondiral ngal ina waawi rentinde jogiibe cadeele to bange **terde**. Gooto kala ina yidi hollirde nafaore ponondiral ngal jogii. Duum firti ko wuro ngoo kala ina fellitani jokkondiral ngal.

Nde yeewtere ndee joofi, woodi do be **tonngondiri**. Nde weeti, joom wuro ngoo noddii kala gardiido goomu. Be **keblii** ngam habbude saretaaji feewde Siñcaan. Kala mo be mbirtii e laawol ngol hollita be wonde dum ina feewi. Nde be njettii, be tawi wuro ngoo no diidorinoo ina sabbii be. Debbo e gorko, suka e mawdo ina **tertii** be teerto ngo hono mum alaa.

Nde be calmini haa be **kaljiti**, joom wuro ngoo, hono neene Hawwaa bismii be, siftini be nanondiral kakkunde gure didi dee. Kof tungu addaa be teddiniraa. Leece mbertaa haa peewi, joodorde pawaa. Baaba Muusaa, joom wuro Lummbol yetti konngol, salmini, holli weltaare mum. O wi'i ndee jonnde sabaabu mum ko yidde yeewtidde e punondiral ngal.

Gure dīdi dee nanondiri e ñalawma mo de mawninta punondirgal ngal. Ko ñalawma mawdo wonata, sabu gure dīdi denndude dee ko gure cosaan. Yimbe mum ina ndaraanii dum sabu ko e nder balde tati dum kewata. Kala wuro tottiri kaalis kewdo ngam ñaamde ndee e yarde ndee ina yona. Wuro heen kala haaltidi ngam heblanaade ñalawma mawdo oo. Ñalawma oo jooni heeda, wuro kala iĩntii. Sukaabe ngaddi siisuuji, baasuuji, bawdi e kala ko yahdata heen. Joom gure'en bee, neene Hawwaa e Baaba Demmba **eerinooma** joom gure saraaji dee kambe e **jaayndiyankooɓe bee**. Joodanido laamu nguu kam e horeejo dudal ngal e meer wuro ngoo ina **tijjaa**. Rewbe bee coodi bagijji nanndudi, be moorii moori cosaan, be kabbi **cudaari** mabbe. Sukaabe bee ne nanndidini comci, ebe keblanoo lammba, ngamri e jimdi.

Ko aset woni ñalawma padetenoodo oo. Ko ñande heen mawningol punondiral ngal foti fudfaade. Subaka law, yimbe Lummbol **fotbe yiilde** golle gadiide dee pawii siisuuji jondi to dingiral too. Goomu joggiido ñalgu nguu hirsii ngaari, addi saakuuji maaro e ko yahdata heen. Bawdi dii **tunngi**, rajo ngoo **yeyni**, yimbe puddii yaltude. Siñcaannaabe, debbo e gorko ñaantiima, njoli e saretaaji mumen. Kummba boorniima robbo mum. O yetti beeke makko. Sammba kañum boornii **doloke** mum jurtiido. Neene Hawwaa siftini be ngol doo konngol : « Njahdee e nehdi, kollee yaajeende, kadi ngudditee berde mon »

Nde waktuuji sappo **keedi**, Siñcaannaabe njolli e dingiral hee. Oto neene Hawwaa ina **koorna**, jolbe e saretaaji dii ina pobbba. Gawlo yeeyni daande dow e rajo ngoo : « Siñcaannaabe ngarii, yoo wel. » Bawdi dii **cerkiti**, amoobe bee mba'i no murtube nii, yimbe kala ina pobbba. E oon saha, hilifaabe bee gummii, teertii be, njabbii be, mbismii be. Neene Hawwaa e Baaba Demmba nanngondiri juude, njirlii dingiral ngal ngam **teentinde** punondiral ngal. Awlube bee ina njetta be, yimbe bee ina pobbba, ina ngama. Nde be kaljiti yir laade e salminde dental ngal, be njoodii. Boyaani tan joodaniido laamu nguu yettii, omo reggondiri e debbo deenoowo kisal makko.

Gooto kala ruttii e jonnde mum. Huunde ndee arti deeyfi. Jaayndeyankoobe bee tottaa siisuuji, njoodii ina yeewa. Gawlo oo yetti konngol, o wi'i : « Mbido ñaagii on nde kettoto-don, ndeeyon, hay gooto hoto had yimbe nanondirde. » O holliri no ñalawma oo **lelniraa**. O anndini be caggal nde Almaami duwii, Demmba maa yettu konngol. Ayda, suka siñcaannaajo oo, Faarmata **meer** diwaan oo e jodaniido laamu nguu ndewata heen. **Welnere** ina lommbii e kakkunde konngi dñi : bawdi, jimdi e kollirgol gedde ganni.

Nde dum gasi, Almaami yamiri yo gooto kala duwo e diine mum. Baaba Demmba salmini, bismii hobbe bee, holliri **welamma** mum e punondiral hakkunde gure didi dee. Nde o lelñi konngol, o yetti Lummbolnaabe e hilifaabe mum kala.

Yettunoobe konngol bee kala kaalii nafaore punondiral ngal. Meer oo holliri weltaare mum, anndini be maa o **nanggan** be. Saabii duum noon ko omo faami nafaore ndee. Joodaniido laamu nguu yetti gure didi dee fof. O holliri wonde ebe poti **ñemmbeede**. Ko e yeeso makko joom gure didi dee tabitini punondiral ngal. Be nduttondiri teddungal e yeeso yimbe kala. Siñcaannaabe ndokki Lummbolnaabe horde yoodnde **maantinnde** jam e bambaare. Lummbolnaabe ndokki Siñcaannaabe wudere **sañaande** hollirnde kisal e beydaare. Yimbe bee pobbi. Ko doon sukaabe gure didi dee naati e dingiral ngal ngam wadde mago peewdo e punondiral ngal.

Dental ngal hawri e ñalnde aset ngam yeebde lammba mawka. Kelel-Suukara, mbiru Lummbol e Peryel-Lamdam mbiru Siñcaan poti sippirde. Hade waktuuji nayi yonde, tawi lammba kaa heewii yeeboobe. Kala mbiru, **jingooobe** mum ina boornii wutte baddo foto mum. Leelaani, Peryel-Lamdam feeñi, bawdi ñii **cerkiti**. O woni e geewaade, **surgaaaji** makko ndewi heen. Omo boornii ndaala, o haddii wudere sañaande. O fawi heen lohi keewdi, omo juurtoo kosam. O yirlii dingiral ngal, omo ama haa o yottii to piyoowo **mbaggu** oo. Oon honngani mo, o fewi to heblorde makko. O fadi haa be noddee hakkunde.

Naamne

- 1 Nde Hawwaa resaa Siñcaan ndee, hol no Aadama wadi ?
- 2 Hol no gure dīdi dēe mbađi haa ndarni punondiral ngal ?
- 3 Hol ko renndini gure dīdi dēe haa punondiral ngal weebti ?
- 4 Hol ko paam-don e ngal punondiral ?

Nehdi taaniraado

Nehdi taaniraado

Baaba Muusaa ko kiliifa gooto kodnoodo to Sandeen to Siin. Omo joginoo rewbe nayo e **besngu** worbe e rewbe. Ko Njole wonnoo **tatabel** makko. Be ndesondirii hakke duubi sappo e joyi, be njibidinaani. Ko o debbo darinoodo, toppitiido liggeey mum e joom galle mum. Wuro ngoo kala ina haala haala makko. Omo yahatno e seernaabe. Baaba Muusaa kadi ina hokkatnoo mo **ayeeji**.

Taw noon, Njole dañiino worbe dīdo, kono hay gooto e mabbe o besnidaani. **Nawliraabe** makko bee ina ñoha mo, ina mbi'a o jibinta. Baaba Muusaa wi'i mo : « Muñ ! Muñal waawi huunde kala. »

Ñalawma gooto, Njole daanii haa hari, nani daande wootere ina nodda dūm e dōyngol. Nde wi'i mo : « Maa a dañ biddo gorko, juutoowo balde, joom barke. » O huli, o ummii, o yiyaani hay dara, o daantaaki haa weeti. Nde o haalani dūm Baaba Muusaa subaka, oon wi'i mo yo o jogo jikke moyyo. Timmaani hitaande Njole jibini biddo gorko. Oon kabaaru yaaji e wuro ngoo. Gooto kala ina ara e galle hee yuurnaade.

Mawbe sereraabe bee, jolfube bee e haal-pulareebe mbaggini mo no o wadata mbele biddo oo ina wuura. Woodi bi'do : « Yoogee e boyli jeedidi di njiidaa, lottoon dūm biddo oo e balde tati. » Baaba Muusaa inniri biddo oo ko sehil mum bi'eteedo Ceerno. Doon e lewru, haala fuddii ummaade e nder wuro ngoo. Banndiraabe makko ina mbada yah-ngartaa e nder galle hee, ina duwanoo mo.

Njole ina jala, ina **herkita** sabu weltaare. Ceerno ina yoodi, ina wodji coy. So o woyii yumma oo ummoo. So o ñawii, o nawa mo galle doktor. Maama Satu, ummiido caggal leydi oo, wi'i ina nawa Ceerno Ndakaaru ngam suudoyde dūm. Njole woyi sabu miijaade **nguyka** sukaabe bee. Baaba **Muusaa faddini** Ceerno, winndani dūm talkuru ngam deeynude hakkille Njole.

Nde ɓe njaltata, yumum Njole ɓuucii Ceerno e tiinde, seeki tekkere e wudere mum. Maama Satu habbi dūm e junngo Ceerno ñaamo hade makko yejjitde yimɓe. Ko futuro oto oo yettii Ndakaaru, ɓe yetti oto tokooso ngam yahde Geejawaay. Nde ɓe njettii leegal Baay Laay, sukaabe bee goni e yurnaade Ceerno. Maama Satu hokki ɓe banaana mo o **yoobinoo** oo.

Baay Laay ko leegal mawngal, keewngal **leyyi** e lekkolaaji. Subaka law, Astu yetti beeke mum yahdi e Abdu mawnum janngoyde. Leegal ngal ina **jirwi**, kono waktu janje, a yi'ataa hay suka gooto. Ustoraabe terde bee so pinii ndawat janngoyde. Hitaande kala, to lekol Astu en too, ko Sammba gumdo oo yettata raay. Maama Satu jabaani Ceerno janngoya. So Ceerno haccitiima tan, naata e wuro haa kikiide.

So o artii, tawata ko omo tunwi. Comci makko ina ceekii, etee o loototaako muk. So bottaari walla hiraande fawaama, Ceerno heñoo balloo **pawdi** ndii. Yimbe bee kala ina ndaara kono hay gooto haalataa sabu Maama Satu. Moni kala **ina hutii** Ceerno.

Ceerno wadii hitaande e galle hee, kala ko weli mo, ko duum weli maama makko. O nehaaka, o jannginaaka, haa o buri duubi nayi. Nande kala, o hada galle oo deeyde, omo fiya cukalon kon. Won biido « So a nehii njawdi maa haa mawnii, ko aan ndi adotoo **hawde**. »

Maam Paate fiyi Ceerno, o wallini mo e suudu makko haa weeti. O nawi mo to dudal Baaba Moodu. Cernaajo oo totti mo alluwal, waddi mo e Ayse ngam o janngina mo. Ayse ko baawdo **buraana**, jooddo binndol.

Dudal ngal ina heewi almubbe worbe e rewbe. **Ustoraabe terde** bee ko sagataabe, ebe njogii walloobe. Kala kikiide, Ceernajo oo renndinat almubbe bee ngam be pitta dudal ngal. So be ngasnii be **ndeftoo**, be daccitee.

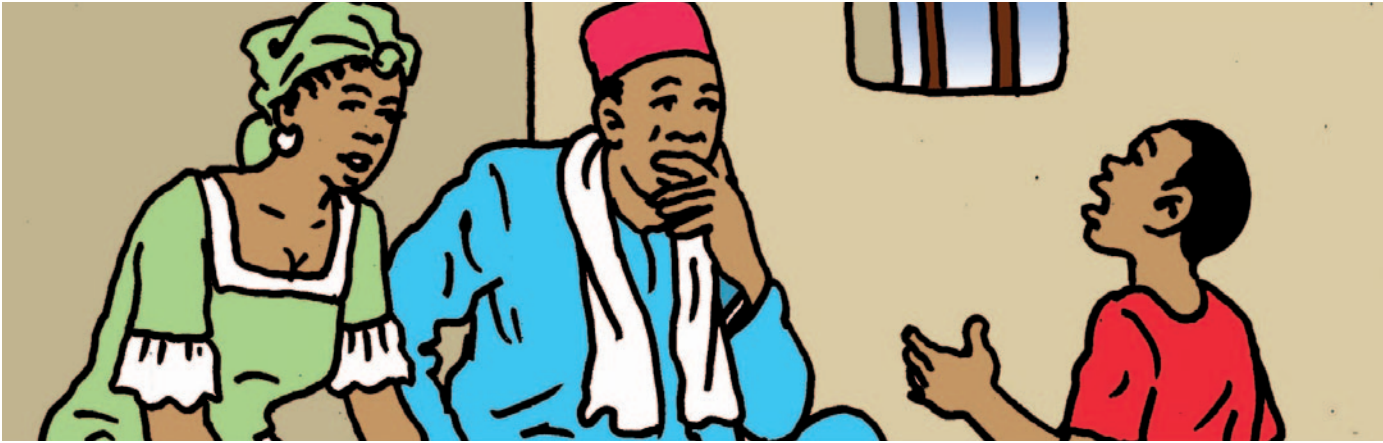
Cerno ko balde dīdi tan wadi, naati e nder Geejawaay, o **joftaani** jammaaji dīdi. Yimbe ngoni e ngaanuma. Maama Satu ina haalto, haa sooyi pade e dow joowre ceenal. Hoddiibe bee ina ngartira kakkille makko, o wattindii **nimsude** nehdi Cerno. Maama Paate dañi bettere mawnde. Cerno, ko o sobi koo fof, o medaa waalde ladde. Yimbe galle bee njilii mo haa taampi, mbattinii yeeynude e rajo e tele. Subaka law, Njole nani kabaaru oo, gulaali keewi e galle hee. Baaba Muusaa wi'i ko Cerno majji Ndakaaru, moni kala ina woya. O wi'i be : « Ko hakkille deeydo hollata laawol. » O naati e suudu makko, o wadi listakaar. Boyaani, o yalti, o wi'i : « Cerno, maa o yiite so weeli Alla. » **Nawliraabe** Njole bee ina kaalda gite. Baaba Muusaa e Njole **keblanii** laawol Ndakaaru.

Ko oto mabbe dogi kala, be njawa dum sabu **kumpa** mo be ngondi oo. Nde be naati e galle hee tan, boji dii pud'ditii. Hay gooto hebaani salmondireede, kono Baaba Muusaa ina **waajoo be**. Maama Paate waawaa tukkitaade sabu gacce. Maama Satu ina haaltoo. O wattinii ko **tuumde** Baaba Muusaa e yeeso hobbe bee. Doon e doon, gorko gooto naati e galle hee ina ardi e Ceerno. Yimbe kala ngummii, kolliri weltaare mumen.

Njole jabbii Ceerno, ina siñña. Gorko oo haali sifaa mo tawiri Ceerno e no nawiri dum galle makko. O wi'i : « Sukaabe jooni ina njogii **hakkeji**. Moni kala ina foti reende dum. »

Baaba Muusaa yotti gorko oo, wi'i o nawtat Ceerno sabu pulaar wi'i : « Reentaade buri safraade. »

Futuro, be **kirndi** Ndakaaru, nde be njettotoo Sandeen tawi jamma feccinii. Baaba Muusaa wi'i Njole : « Dal Ceerno e juude am. »

Njole wi'i mo : « Mi meeda **diwde konngol** maa. »

Baaba Muusaa wi'i : « Njid-mi ko o jangga, o seerta e **humambinnaagal** tee o firta. »

Njole wi'i : « Alaa e sago paddinaa mo e hunuko e yitere. »

Nde Ceerno ari ndee o wi'i dum : « Tiidno, so a yidii anndeede, a gollat ko tiidi, » O fawi heen wonde : « Nde majjuno-daa ndee, hol to mbaalatno-daa e hol ko ñaamatno-daa ? »

Ceerno wi'i : « Ko e les taabal mbaalatnoo-mi, kadi mi yelotono mbele mi ñaama. »

Baaba Muusaa fiyi junngo e hunuko, raanani dudal Baaba Siik. O tawi almuudo kala ina huufi alluwal mum ina jangga. Baaba Muusaa wi'i Ceernaajo oo, o yidi ko Ceerno joofna hay sinno ko alluwal.

Baaba Siik ko ceerno karallo e janngingol. O teeldi e Ceerno omo welnoo dum haa o woowni mo hoore makko. O yeewndii mo ko juuti, o totti mo jogiido dufal ngal. Maalik winndani mo winndande hesere, wi'i yoo Ami wallu mo. Nde wonnoo Ceerno ko beldo hakkille, kala ko o winndanaa o diggintu doon e hiirde. Jannginoowo mo oo ina woppi e makko hakkille no feewi do adan doo. Ceerno joodi haa woni dumunna tan, dogi majjiri be balde tati. Baaba Siik habri dum Baaba Muusaa, o mettini no feewi, Sukaabe bee njiilii mo haa njiiti mo.

Nde o yottii tan, o boorti wutte oo, o lappi mo lohi haa o haay'ii. Nde o hooti, o soka e suudu gila subaka haa kikiide, be bufti mo lekki be njarni mo aaye.

Caggal duum, Ceerno beydii himmirde jannde ndee. O natti dogde, o waddi heen yaawde digginde.

Hade timmude hitaande, Ceerno joofni alluwal. O waŋti wallude Ami. Baaba Siik **beti** almuɓɓe bee ngam heblande **kawgel**. O subii Ceerno, Ami e sukaabe diɗo ustoraabe terɗe: Daam e Koddu. Neene Sooda, yummum duɗal ngal hettani ɓe comci jooɗɗi ngam teddinde ɓe. Waktu beetaawe, **hedtotoobe** ɓee mbadi lasal ngam hedaade janngooɓe ɓee. Nde Daam e Koddu ndeftii, yimɓe jooɗiibe e les baas oo kala ngoni e fobɓude, won heen ngoyi. Ami ne nde naati, ina addi ñeeñal mum, moni kala **bernde mum heccidi**.

Ceerno toyɗi daande welnde laabtunde. Fof wi'i selew alaa ko nanataa so wonaa daande makko. Baaba Musaa gidɗi ɗo jooɗinoo sabu welamma. Nde yimɓe kala tari, seernaabe ɓee naatti dumunna. Nde ɓe njalti, ɓe mbi'i ko Ceerno yetti kawgel ngel. Koddu e Faati ndewi heen, yimɓe kala ina njeena ɓe.

Baaba Siik timminii **anniya** Baaba Muusaa e Ceerno. O yetti Baaba Siik, o haalani d̄um yidde makko naatnude Ceerno lekkol, tawde o timmini d̄uubi jeed̄idi. Baaba Siik yidaa lekkol, kono Baaba Muusaa anndini mo jamaanu hannde oo ina naamnii d̄um. Ceerno naati lekkol, wondi e **softeende** e hakkille beld̄o. E duubi tati, tawi o gaynii jande e lekkol leslesere ndee.

Hitaande kala, Ceerno ina heba **raaya** kañum e elew bi'eteedo Buso. Eksameeji d̄i o wadii d̄ii kala o dañaani heen tawo cadeele haa **teenti** e bakkaaloreyaa. Laamu Seneegal nawi mo caggal leydi ngam o janngoya fannu ko faati e safaara. Njole ina faddina tan. O hodi ko e yeeweende e mijooji.

Cerno joli e abiyon haa yottii, alaa cadeele. Oo wadaani hay hitaande, o roondii **hujjaaji** galle maɓɓe. Nawliraabe yumma makko ndaɓi gacce sabu ko kaalatnoo koo. Kala mo Cerno janngidi, kanko burata dum welde hakkille haa e tubakoobe bee. Yimbe bee **kala kaawaa** ganndal makko to bannge safaara. Nde jannde makko gasi, ɓe njidi rokkude mo liggeey caggal leydi, Cerno **gantini**.

Hade makko artude, o neldi Njole, Baaba Muusaa e Baaba Siik paas Makka. Njole siftori ko jinne oo wiinoo dum koo : « Bidɗo gooto ndaɓataa, maa o juut balde, tee maa o barkin. »

Cerno arti Sandeen ina ardi e tuubakoobe nayo, o rokki wuro ngoo galle doktor, lekkol e **balle** keewɗe. Yimbe wuro ngoo, ngami, njimi. Njole weltii no feewi. Baaba Muusaa wi'i : « Kala pooftiɗo hannde, meedii tampude. »

Naamne

- 1 Nde Ceerno jibinaa ndee, hol ko be miijii wadde ngam o juuta balde ?
- 2 Hol ko anndinta neddo wonde Ceerno ko parwudo ?
- 3 Hol ko anndinta neddo wonde Baaba Muusaa ina jogii ganndal ?
- 4 Hol miijo mon e nehdi caggal nde paam-don daarol Ceerno ?

Ce livret gradué a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN